

աշխարհաբառ լեզուն մաքրեն, օտար լեզուաց խօսքերը մէջէն դուրս ձգեն, եւ այնպիսի լեզու մը ընեն որ ամէն տեղի Հայերն ալ հասկընան եւ ախորժին. ուստի կ'վախնան որ եթէ տեղական աշխարհաբառները գիր անցըին, մաքուր աշխարհաբառին վնաս կ'լինի:

Հ. Այդ անոր կնիմանի որ ոմանք գրած են իրենց միտքը թէ աշխարհաբառին ծաղկիլը գրաբառին վնաս է. մինչդեռ յայտնի է որ մաքուր աշխարհաբառին ծաղկելովը գրաբառըն ալ աւելի դիւրաւ կ'հասկընցուի: Ուրեմն կարելի է որ գաւառական աշխարհաբառներն եւս՝ գոնէ առ հարկի՝ դործածուելով, հետ ղհետէ մաքրուին ու անդգալի կերպով մաքուր աշխարհաբառին հետ միանան ատենով: Ես ուրիշ բան մըն ալ կըսեմ. արդեօք կարելի չէ այնպէս ընել որ սովորական մեծ օրագիրները դարձեալ մաքուր աշխարհաբառ լեզուով գրուին, որովհետեւ ամէն տե-

ղի Հայերուն համար են. եւ միայն մասնաւոր փոքրիկ օրագիրները ամէն գաւառի տեղական լեզուովը շարագրուին որ ամէն մարդ ալ հասկընայ:

Ո. Իրաւ, հայր, այդ շատ լաւ բան կ'լինէր. այն ատենը մէկը չէր կրնար ըսել թէ այս օրագիրը ես չեմ հասկընար:

Հ. Մէկ օգուտն ալ այս է որ այնպիսի տեղական օրագիր մը կարգալով՝ կարգացողին գրավարժութիւնը կըացուի. գրավարժութիւնը բացուելով՝ ուսումնասիրութիւնն ալ կ'վառի. եւ երբ ուսումնասիրութիւնը վառի, մեծ օրագիրներն եւս կարգալու եւ հասկընալու սէր կ'ձգէ. ուստի եւ այն տեղական լեզուներով գրուած փոքր օրագիրները կարծեմ թէ ոչ միայն արգելք չեն, այլ եւ պատճառ կ'լինին մաքուր աշխարհաբառին ծաղկելուն, եւ մեծ օրագրաց աւելի սիրով ու շատ կարգացուելուն:

ԶՐՈՒՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆ ՆԱԽԱՊԱՀԱՐՄԱՆՅ ՎՐԱՅ.

Աշակերտ. Նախապաշարումն ինչ է.

Դաս. Նախապաշարում կըսուի այն ծուռ կարծիքն որ մարդ առանց քննելու կընդունի իբրեւ ուղիղ եւ ճշմարիտ բան, եւ ըստ այնմ կ'խօսի եւ կ'գործէ. ուստի աւելի շատ նախապաշարմունք ունեցողները ռամիկներն ու տգէտներն են, որ իրենց լրսածը քննելու կարողութիւն կամ միջոց չունին:

Աշ. Ինչո՞ւ համար ռամիկներն աւելի նախապաշարմունք կ'ունենան քան թէ գիտունները.

Դաս. Վասն զի ռամիկ մարդը իւր ամէն լսածներն ալ հաւատարապէս ճշմարտութեան տեղ կ'դնէ. ինչպէս որ հաւատոյ մեծամեծ ճշմարտութիւններն առանց քննելու կընդունին, այսպէս ալ ո՞ր եւ իցէ պառաւին պատմած նախապաշարման շուտ մը կ'հաւատայ առանց տարակուսելու. եւ զարմանք չէ որ երբեմն աւելի կ'յամառի ունեցած մէկ ծուռ կարծիքը հաստատելու իբրեւ ճշմարտութիւն, քան թէ հաւատոյ մէկ մասը: Ինչ նախապաշարմունք չկան ամէն տեղ եւ ամէն ազգաց մէջ ամէն բանի վրայ, երկնքի աստղերէն սկսած՝ մինչեւ երկրիս ամենամանր կենդանիներուն վրայ, օրերու ամիսներու վրայ, օգի փոփոխութեանց վրայ,

մարմնոյ շարժմանց վրայ, յաջողութեան ու ձախողութեան վրայ, ո՞ր մէկն ըսեմ: Ծաղրական սովորութիւն մը չկայ՝ որ նախապաշարմամբ ճշմարտութեան տեղ չգրուի այս կամ այն ժողովրդոց մէջ:

Աշ. Գիտուն մարդիկ եւս նախապաշարմունք չեն ունենար երբեմն.

Դաս. Կունենան՝ խիստ շատ անգամ, բայց նոցա նախապաշարմունքը այնքան թանձր կարծիքներու վրայ մոլորութիւններ չեն. նոցա շատին նախապաշարմունքը այս է որ երբեմն հաստատուն ճշմարտութեանց եւս հաւատալ չեն ուզեր: Օրինակի համար, թէ որ հասարակ ժողովուրդը մեծամեծ ազգեցութիւններ կընծայէ լուսնին ու օրացույցին կամ էֆիմէրտեսին մէջ գրուած օգի փոփոխութիւններուն բոլոր սրտով կ'հաւատայ, գիտունը այն փոփոխութեանց ամենեւին չհաւատար, որ նոյնպէս նախապաշարում է. վասն զի միտքը գրած է թէ լուսինը երկրիս վրայ ամենեւին ազգեցութիւն չունի:

Աշ. Նախապաշարմունքէ ազատ մնալուն ճարը ո՞րն է.

Դաս. Առաջին ճարը այս է որ նախ հաւատոյ ճշմարտութիւնները, գոնէ գլխաւորները, ամէն մարդ տեղնիտեղը գիտնայ, եւ անոնց վրայ չտարակուսի, որովհետեւ Աս.

տուժայ յայտնած ճշմարտութիւններն են : Երկրորդ ճարն այս է որ մարդս գոնէ գըլ-խաւոր գիտութեանց, մանաւանդ բնական պատմութեան, բնագիտութեան եւ բնալուծութեան բաւական տեղեկութիւն ունենայ : Երրորդ ճարն այս է որ ամէն լսածին իսկոյն ՀՀաւատայ առանց քննելու, եւ առանց ստուգելու թէ ո՞վ է այն բանը տեսնողը կամ լր-սողը կամ պատմողը :

Այլ. Ամէն նախապաշարմունք Հաւատոյ գէժմ են թէ ոչ .

Դաս. Ոչ, բայց ամէն ալ գէժմ են ուղիղ բանականութեան : Հաւատոյ գէժմ եղած նա-խապաշարմունքը կամ աւելորդապաշտու-թիւն է եւ կամ մոլորութիւն . իսկ ուղիղ խելքի կամ բանականութեան գէժմ եղածը անմտութիւն է եւ յիմարութիւն :

Այլ. Մեր ազգին մէջ նախապաշարմունք շատ կան թէ ոչ .

Դաս. Այո, եւ պատճառը յայտնի է . վասն զի ոչ միայն ինախնեաց անտի, հազարաւոր

տարիներէ իվեր, ռամիկ ժողովրդեան մէջ որդւոց որդի իջած ու բերնէ բերան տարա-ծուած ազգային նախապաշարմունքներ կան . այլ եւ մեր ազգին ամէն դրացի ազգերէն առնուած նախապաշարմունք կդանուին ամէն տեսակ բանի վրայ :

Այլ. Արդեօք ինչ կերպով կարելի է այն նախապաշարմունքը վերցընել .

Դաս. Երկու կերպով . մէկը՝ իմանկութե-նէ սովորեցընել սղայոց որ կարգէ դուրս գու-շակութիւններ, յաջողակ ու ձախողակ բա-նեւ, խելքի մտքի յայտնապէս գէժմ բաներ որ լսեն՝ իսկոյն պատճառ հարցընեն . եւ երկ-րորդ՝ գրոց կամ ամսագրոց մէջ զանազան նախապաշարմունք մէջ բերել ու զանոնք հեր-քել, ցուցընելով թէ ինչպէս անհիմն ու ան-յարմար՝ պառաւական եւ տգիտական կար-ծիքներ են, կամ թէ ինչ պատճառներով եւ ուսկից մտեր են ժողովրդոց մէջ . ինչպէս, օրինակի համար, հետագայ նախապաշա-րումը :

ՄԱՐԱԽԻՆ ԹԵԻԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ԳԻՐ ԿԱՅ, ԵՒ ԻՆՉ ԳՐՈՒՄԷ Է .

Ծուռ կարծիք մը կայ շատ տեղ ռամկաց մէջ՝ թէ մարախին թեւերուն վրայ գրուածք կայ, եւ այն գրուածքը արաբերէն է կըսեն : Յայտնի է որ այն գրուածքի նման գծերը ոչ արաբերէն են եւ ոչ ուրիշ լեզուով, այլ եւ ոչ բնաւ գիր կամ գրուածք . այսու ամենայնիւ եթէ Տափիկ մը՝ ըսէ այս բանս, զարմանք չէ, վասն զի իրենց մէջ յիրաւի այսպիսի այլանդակ աւանդումիւն մը կայ թէ օր մը Մափէտ քանի մը հոգւոյ հետ սե-ղան նստած ատենը՝ յանկարծ մարախ մը ներս կ'ընչի ու տրապիկին վրայ կ'նստի . Մափէտին քովիներէն մէկը կ'ընէ մարախն ու կ'հարցընէ Մափէտին թէ արդեօք ի՞նչ գրուած է թեւերուն վրայ . Մափէտ ալ իբրեւ այս խօսքերս կ'կարգայ . « Ես եմ Աստուած, եւ չիք այլ ոք բաց յինչն . Ես եմ Աստուած մարախոյ . Ես կ'երակրեմ զնա . յոր-ժամ կ'ամիմ՝ առաքեմ զնա առ ազգս եւ ճոխա-ցուցանեմ զնոսա, եւ յորժամ կ'ամիմ՝ առաքեմ զնա առ մարդիկ իպատուհասել զնոսա » :—Ուրիշ-ները կ'պատմեն թէ ուրիշ անգամ ա՛յս խօսքերը կ'արգացեր է նա մարախին թեւերուն վրայ՝ եր-բայեցերէն . « Մեր զօրականք եմք Աստուծոյ Բար-

ձրելոյ . մէն մի իմէնչ ածէ ձուս 99 առ մի նուագ . եւ այնչափ բազումք եմք՝ զի եթէ ածէաք ձուս հարիւր, զաշխարհս ամենայն դարձուցանէաք յանապատ » : Մափէտ այս սոսկալի խօսքերէն սարսափած՝ կանչեր է . « Ո՛վ Աստուած, կորո՛ զազգ նոցա եւ ջնջեա զառաջնորդ նոցա . փակեա զբերանս նոցա, զի մի՛ փշրեսցեն ատամունք նո-ցա զկերակուրս հաւատացելոց » : Մափէտին այս խօսքերը իսկոյն գրեր են Թղթի մը վրայ ու դաշ-տին մէջ բուսած եղեգի մը մէջ դրեր են, եւ մա-րախը իսկոյն Թուր գնացեր է :

Այսպիսի պատմութեանց հաւատալը եթէ Տափ-կի մը համար պարտք է, բրիստոնէին եւ բանա-կան մարդուն մեծ ամօթ է . եւ սակայն այսպիսի նախապաշարումներ ո՛րչափ կան որ բրիստո-նեայք տգիտաբար եւ կամ միամտաբար առեր են Տափկըներէն, եւ որդւոց որդի կաւանդեն իրարու :

Եթէ Մափէտականաց ամէն լսածին հաւա-տամբ, ուրիշ շատ բաներէ իզատ՝ հաւատալու էր նաեւ այս խօսքին որ կըսեն իրենք . այսինքն թէ մարախները հաւածելու համար պէտք է դուրս-